

De l'antropologia teològica a la construcció de la «Civilització de l'amor».

La dimensió educativa de la Doctrina social de l'Església.

Introducció

Tot veient el programa, he volgut centrar la meua participació en la dimensió cognoscitiva de la Doctrina social de l'Església (DSE), no tant en la seva intel·ligibilitat com en la necessitat que sigui coneguda a fi i efecte d'aconseguir una humanitat digna de la persona. Se'ns han explicat les encíclics, com han estat rebudes, el fet del desenvolupament econòmic i cultural, i ara, hi ha la voluntat de mostrar com s'intenta portar a la pràctica tots aquests ensenyaments, pel que fa al desenvolupament. Avui Mn. Antoni Babra ens ha parlat de Mans Unides, institució de la qual és consiliari, del perquè del seu naixement i de les seves activitats actuals; també, la Germana Pilar López ens donarà a conèixer les actuacions d'una congregació religiosa com a mostra de moltes altres iniciatives pastorals en aquest sentit. És impressionant, per exemple, llegir la llista d'institucions d'àmbit catòlic que formen la ONG REDES (xarxa d'entitats per al desenvolupament solidari), creada l'any 2003 entorn de la CONFER,¹ per fer-nos càrrec de la gran activitat solidària que s'està portant a terme. El Sr. Oriol Ràfols ens explicarà una actuació pedagògica per fer arribar al jovent de les escoles aquesta preocupació pels més febles. La meua intervenció, en aquesta taula rodona, té com a objectiu posar en relleu la necessitat de conèixer a fons la dita doctrina per fer possible la civilització de l'amor de la qual ens parlava Pau VI.

Aquests darrers dos anys, el papa Benet XVI ha insistit –i remarco el verb– sobre la necessitat de conèixer la Doctrina social de l'Església i portar-la a la pràctica. El Pontífex s'ha adreçat, en reiterades ocasions, a ambaixadors,² treballadors,³ empresaris,⁴ bisbes,⁵ estudiosos d'aquesta matèria,⁶ joves,⁷ artesans,⁸ escriptors,⁹ i ho ha fet aprofitant tota

¹ Cfr. Carlos MARCILLA y Javier SÁNCHEZ, *La Cooperación Internacional en CONFER y REDES*, «Corintios XIII» 107-109 (2003) 248-249.

² BENET XVI, Discurs a l'ambaixador del Perú davant la Santa Seu, 16.III. 2007; IDEM, Discurs a l'ambaixador de la República de l'Ecuador davant la Santa Seu, 29.VIII.2005.

³ IDEM, Discurs a les Associacions Cristianes de Treballadors italians, 27.I.2006; IDEM, Homilia en la festa de sant Josep, 19.III. 2006.

⁴ IDEM, Discurs als socis de la Unió cristiana d'empresaris dirigits, 4.III.2007.

⁵ IDEM, Discurs a la Conferència Episcopal de Zimbabue en visita "ad limina" , 2.VII. 2005; IDEM, Discurs als membres de la Conferència Episcopal de Camerún en visita "ad limina", 18.III.2006.

⁶ IDEM, Discurs a un Congrés organitzat per la Fundació «Centesimus annus, pro Pontifice», 19.V.2006.

⁷ IDEM, Missatge al IX fòrum Internacional de la Joventut, 28-31.III.2007; «De manera particular us convido a aprofundir en la Doctrina social de l'Església, perquè els seus principis inspirin i il·luminin la vostra actuació en el món. Que l'Esperit Sant us faci creatius en la caritat, perseverants en els compromisos que assumiu i valents en les vostres iniciatives, tot contribuint així a l'edificació de la civilització de l'amor.

mena de documents, com ara l'exhortació apostòlica sobre l'Eucaristia,¹⁰ i sobretot a l'encíclica que ha escrit,¹¹ sota la perspectiva del lligam entre fe i raó en l'actuació pública. Ho ha fet sia per promoure la dita doctrina, sia citant-la per concretar actuacions pràctiques o principis de l'ordre social.

Si féssim un repàs d'això mateix segons Joan Pau II les citacions serien tan nombroses que no hi ha possibilitat d'encabir-les en aquests apunts. El Papa en parla en missatges, homilies, exhortacions, encíclics, viatges i tot tipus d'escrits; s'adreça a professor de DSE, Setmanes Socials, parlamentaris, laics de tot tipus de països, homes de cultura, empresaris, agents sanitaris, agricultors, universitaris, gent de barris populars, entitats financeres, associacions de tota mena, familiars, socials, esportives, etc.; en totes les exhortacions postsinodals referents a cada continent n'ha fet referència explícita i, en especial, en les encíclics socials, *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* i *Centesimus annus*.

Recordo que en una trobada de professors d'aquesta matèria a Roma l'any 1997, a la qual vam assistir alguns del que avui estem aquí, el papa Joan Pau II ens digué: «la Doctrina social de l'Església és una de les meves preocupacions més grans, ja que sóc profundament conscient de com de generosa i qualificada ha de ser la sol·licitud de tota l'Església per anunciar a l'home del nostre temps l'evangeli de la vida, de la justícia i de la solidaritat.»¹²

L'aportació de l'Església al món. La DSE

Un tast del nostre món

Són moltes les mancances, els reptes i els desafiaments de la situació mundial actual. Per fer fer-nos-en càrrec, només cal fer un repàs dels informes del PNUD¹³ o de les dades

L'horitzó de l'amor és realment il·limitat: és el món sencer!» (IDEM, Missatge als joves del món amb ocasió de la XXII Jornada Mundial de la Joventut, 27.I.2007).

⁸ IDEM, Discurs a la confederació italiana d'artesans, 31.III.2007.

⁹ IDEM, Discurs al col·legi d'escriptors de la revista italiana *La Civiltà Cattolica*, 17.II.2006: «Es tracta de divulgar i sostenir l'acció de l'Església en tots els camps de la seva missió. La revista ha de posar particular esforç en la difusió de la Doctrina social de l'Església, un dels temes que durant els seus 155 anys de vida ha tractat més àmpliament.»

¹⁰ IDEM, Exhortació Apostòlica Postsinodal *Sacramentum Caritatis*, 22.II.2007, n. 91: «El cristià laic en particular, format a l'escola de l'Eucaristia, és cridat a assumir directament la seva pròpia responsabilitat política i social. Perquè pugui exercir adequadament les seves cometes cal preparar-lo mitjançant una educació concreta per a la caritat i la justícia. Per això, com ha demanat el Sínode, cal promoure la doctrina social de l'Església i donar-la a conèixer a les diòcesis i en les comunitats cristianes. En aquest preciós patrimoni, procedent de la tradició més antiga eclesial, trobem els elements que orienten amb profunda saviesa el comportament dels cristians davant les qüestions socials candents. Aquesta doctrina, madurada durant tota la història de l'Església, es caracteritza pel realisme i l'equilibri, ajudant així a evitar compromisos equívocs o bé utopies il·lusòries.»

¹¹ IDEM, Encíclica *Deus caritas est* (DCE), 25.XII.2005, nn. 26-28.

¹² IDEM, Discurs a un grup de professors de DSE, 20.VI.1997.

¹³ En trobareu una síntesi a Joan BESTARD, *Globalización, Tercer Mundo y solidaridad*, Bac., Madrid 2003. És interessant la sintonia de fons entre els informes del PNUD i la DSE. Joan Bestard concreta nou punts convergents entre ambdues posicions oficials: 1. Visió negativa respecte al desenvolupament de la dècada dels 80. 2. Superació del sentit estrictament econòmic del desenvolupament i subdesenvolupament. 3.

publicades pel Banc Mundial amb els seus indicadors de Desenvolupament Mundial 2007¹⁴ –molts dels quals se'ns donaren a conèixer amb la ponència de l'Arcadi Oliveras– i, des dels àmbits eclesials, de les anàlisis que es fan a les exhortacions apostòliques relatives als distints continents, així com als distints documents emesos pels dicasteris romans «Justícia i Pau» i «Cor Unum», o bé als mateixos discursos pontificis al Cos Diplomàtic que cada any, a l'inici de gener, els adreça el Papa.

Benet XVI, fa pocs dies, en un missatge a Mary Ann Glendon, presidenta de l'Acadèmia Pontifícia de Ciències Socials, amb motiu de la clausura de la darrera sessió plenària d'aquesta Acadèmia en la qual es tractà sobre «la Caritat i la justícia entre les relacions entre els pobles i les nacions»,¹⁵ proposà tres desafiaments, que reflecteixen una anàlisi del món:

1. El respecte del medi ambient per a garantir un desenvolupament sostenible. La destrucció de l'ambient, l'ús impropï i egoïsta i l'acaparament violent de recursos de la terra aboca a friccions, conflictes i guerres, pel fet, precisament, de ser fruit d'un concepte inhumà de desenvolupament. Des d'aquesta perspectiva, assenyala el Papa, un desenvolupament només tècnic i econòmic, que descurés

L'autèntic desenvolupament ha de ser participatiu. 4. L'atur com a gran preocupació. 5. El desenvolupament humà i el llarg camí vers la igualtat en la condició dels sexes. 6. La cursa armamentista, la guerra i els preparatius militars com a enemics del desenvolupament. 7. El lliure mercat no garanteix per si mateix una distribució justa. 8. El greu problema del deute extern dels països pobres. 9. Ambdós plantejaments tenen posicions similars enfront de la globalització econòmica. El punt de major divergència entre la DSE i el PNUD és l'enfocament de la problemàtica demogràfica. (Cfr. Joan BESTARD, *El modelo de desarrollo que subyace en los informes del PNUD*, «Cortintios XIII» 107-109 [2003] 57).

¹⁴ Les noves estimacions dels Indicadors de Desenvolupament Mundial 2007 mostren que la proporció de persones que viuen amb menys d'un dòlar al dia va descendir fins al 18,4% en el 2004, explicava una nota de premsa del Banc Mundial el 15 d'abril. En números concrets això significa que hi ha 985 milions de persones vivint en extrema pobresa. El 1990 la xifra era de 1.250 milions. Si es puja el percentatge diari a dos dòlars o menys al dia, la xifra estimada de persones en aquesta situació puja fins als 2.600 milions de persones. Un factor important en el descens de les xifres de pobresa ha estat el fort creixement econòmic de la Xina. L'Àfrica subsahariana no ha millorat gens: l'any 2004, hi havia 298 milions de persones vivint en extrema pobresa. Aquesta xifra, observava el Banc Mundial, és pràcticament la mateixa de 1999. El creixement no sempre és suficient per reduir la pobresa, ja que en alguns països han empitjorat les desigualtats, deixant els pobres sense els beneficis del progrés econòmic.

Les dades publicades aquest mes per l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) revelen que els països més rics no han complert amb els seus ajuts al Tercer Món. Els 22 països membre del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament de l'OCDE, els principals donants del món, van proporcionar 103.900 milions de dòlars en ajuts en el 2006, indicava l'organització en les dades sobre nivells d'ajuts publicats el 3 d'abril. Aquesta xifra està un 5,1% per sota de la del 2005, en dòlars del 2005. Els 103.900 milions representen el 0,3% del producte interior brut dels països implicats. Els únics països que han assolit o superat l'objectiu de l'ONU del 0,7% del PIB han estat Suècia, Luxemburg, Noruega, Holanda i Dinamarca. En termes de sumes en metàl·lic donades, el major donant en el 2006 van ser els Estats Units, seguit del Regne Unit, Japó, França i Alemanya. En part, el descens ha estat a causa dels inusualment alts nivells d'ajuda en el 2005, com a conseqüència principalment d'operacions de remissió de deute a l'Iraq i Nigèria. Si s'exclouessin aquestes condonacions, el descens d'ajuts en el 2006 es reduiria fins un 1,8% menys. En la seva nota de premsa, l'OCDE també indicava que els ajuts a l'Àfrica subsahariana, excloent les condonacions de deute, han romàs iguals el 2006, malgrat el compromís assolit pels països del G8 en la cimera de Gleneagles de juliol de 2005 de doblar els ajuts a l'Àfrica per al 2010.

També s'han alentit els progressos en la resolució dels problemes del comerç internacional. L'observador permanent de la Santa Seu davant de les Nacions Unides, monsenyor Celestino Migliore cridava l'atenció sobre aquest punt. (Cfr. <http://www.zenit.org/spanish/visualizza.phtml?sid=106808>).

¹⁵ BENET XVI, Carta al President de l'Acadèmia Pontifícia de Ciències Socials, 28.IV.2007.

la dimensió moral i religiosa, no fóra un desenvolupament integral. Per la qual cosa, Benet XVI proposa salvaguardar les condicions morals d'una autèntica «ecologia humana».

2. *El respecte de la dignitat de la persona.* Aquesta dada esdevé principi moral originari i originant¹⁶ per a una convivència justa i pacífica. El Papa constata els següents problemes globals que són conseqüència del menyspreu de la dignitat humana: la creixent bretxa entre països rics i pobres, la desigual distribució dels recursos naturals i de la riquesa produïda per l'activitat humana, la tragèdia de la gana, de la set i de la pobresa en un planeta en el qual hi ha abundància de menjar, aigua i prosperitat, els sofriments dels refugiats, els continus conflictes a moltes parts del món, la falta d'una protecció legal per als no nascuts, l'abús dels nens, el tràfic internacional d'éssers humans, d'armes, de drogues, així com altres injustícies greus i nombroses.
3. *El perill que la societat tecnològica faci perdre els valors espirituals.* El Papa apressa l'educació en els valors espirituals, béns que com més es comparteixen més es posseeixen.

Recordar les aportacions de les dues encíclics que enguany fan els quaranta i vint anys respectivament de les seves publicacions, és posar en relleu que el desenvolupament de tot l'home i de tots els homes i pobles no es pot reduir a paràmetres econòmics sinó que té un abast *moral*: «és una qüestió humana i moral».¹⁷ Parlar del fet moral significa endinsar-nos en la dignitat de la persona humana. Si reduïm el desenvolupament a una qüestió merament tècnica, «el despullem del seu veritable contingut, i traïm l'home i els pobles, al servei dels quals ha de romandre.»¹⁸ El desenvolupament –recordem-ho– és «el pas, per a cadascú i per a tots, de condicions de vida menys humanes a condicions de vida més humanes.»¹⁹ Hi va el reconeixement i la promoció de la dignitat humana.

La persona humana i la seva dignitat com a camí de l'Església

Quina és la dignitat humana? Què se li deu a la persona pel fet de ser-ho? Quines són les exigències morals que sorgeixen de la dignitat humana? Hi ha un profund lligam entre l'ésser i l'obrar, entre l'antropologia i l'ètica.

Les distintes comprensions antropològiques, en portar-les a la pràctica, originen organitzacions socials diferents. No hi ha una neutralitat antropològica, com tampoc hi ha una neutralitat ètica, en el sentit que totes són igualment vàlides. Postures, com ara el liberalisme més radical, que proposa una llibertat sense limitacions, aboquen a formes culturals on el proïsme esdevé un competidor, si no un agressor. La famosa frase «la meua llibertat acaba on comença la de l'altre» –sense menystenir la seva part positiva,

¹⁶ Cfr. CONGREGACIÓ PER A L'EDUCACIÓ CATÒLICA, *Orientacions per a l'estudi i l'ensenyament de la Doctrina Social de l'Església en la formació sacerdotal*, 1988, n. 31.2. D'ara endavant se citarà per *Orientacions*.

¹⁷ JOAN PAU II, Exhortació apostòlica *Ecclesia in Asia*, 6.XI.1999, n. 32.

«Les qüestions que enfrontem són, abans de tot, qüestions morals, i que ni l'anàlisi del problema del desenvolupament com a tal ni els mitjans per superar les dificultats presents poden prescindir d'aquesta dimensió essencial.» (JOAN PAU II, Encíclica *Sollicitudo rei socialis* (SRS), 30.XII.1987, n. 41.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ PAU VI, Encíclica *Populorum progressio* (PP), 26.III.1967, n. 20.

sobretot en l'àmbit del dret– n'és un clara expressió, amb la qual hom dóna entenent que el proïsme és, ara, el limitador de la pròpia llibertat. Podríem analitzar també altres ideologies –en el sentit de visions parcials de l'home amb pretensió de totalitat–²⁰ i extreure'n les conseqüències humanes i socials.

La fe ofereix una comprensió del ser humà com a creat per Déu, fruit de l'amor, redimit per amor, cridat a viure en l'amor, a una comunió interpersonal amb Déu i amb les altres persones. L'estructura de l'ésser humà respon a una crida de l'Amor diví que el constitueix i que li possibilita respondre a l'Amor amb amor.²¹ La persona ha estat creada per amor i per a l'amor. «La raó exímia de la dignitat humana consisteix en la vocació de l'home a la comunió amb Déu. L'home és convidat al col·loqui amb Déu ja des del seu naixement, car no existeix si no és perquè, creat per Déu per amor, sempre, per amor, és conservat; i no viu plenament segons la veritat, llevat que reconegui lliurement aquell amor i es confii al seu Creador.»²² El camí de realització humana s'insereix en la lògica de l'amor, en la lògica del do: «Aquesta semblança manifesta que l'home, el qual, a la terra, és la sola creatura que Déu ha volgut per si mateixa, no es pot trobar, ell, plenament si no és a través del do sincer de si mateix.»²³ En la seva encíclica programàtica *Redemptor Hominis*, el papa Joan Pau II descriu l'estructura *agàpica* de l'ésser humà en aquests termes: «L'home no pot viure sense amor. Ell roman per a si mateix un ésser incompreensible, la seva vida resta privada de sentit si no se li revela l'amor, si no es troba amb l'amor, si no l'experimenta i se'l fa seu, si no en participa vivament. Per això precisament, Crist Redemptor, com ja s'ha dit, revela plenament l'home al mateix home.»²⁴

En el fet de ser estimat i d'estimar s'hi juga la dignitat humana, alhora que expressa la mateixa vocació humana. Tot el nostre actuar, per ser veritablement humà, ha de manifestar la realitat del nostre ésser tot realitzant la vocació a l'amor.²⁵ I l'amor sempre

²⁰ IDEM, Carta Apostòlica *Octogesima adveniens* (OA), 14.V.1971, n. 31.

²¹ «Només la persona pot estimar i només la persona pot ser estimada. Aquesta és abans que res una afirmació de naturalesa ontològica, de la que sorgeix una afirmació de naturalesa ètica. L'amor és una exigència ontològica i ètica de la persona» (JOAN PAU II, Carta Apost. *Mulieris Dignitatem* [15.VIII.1988], n. 29).

Von Balthasar argumenta que només des d'una *filosofia de la llibertat amorosa* hom pot entendre Déu i el mateix ésser humà: «La cuestión se plantearía así: ¿por qué, de hecho, es preferible algo a nada, tanto si se afirma como si se niega la existencia de una esencia absoluta? Si ésta no existe, ¿qué fundamento pueden tener cosas finitas que ni por agregación ni por evolución pueden producir el absoluto? Pero si existe y se fundamenta como absoluto, el problema es todavía más incompreensible, pues entonces, ¿qué razón hay para que se den otras cosas además de él? La solución sólo nos la puede aportar una filosofía de la libertad amorosa, pero no sin que, a la vez nos explique la esencia del ser finito a partir del amor» (H. VON BALTHASAR, *Sólo el amor es digno de fe*, Salamanca 1990, p. 133).

²² Concili Vaticà II, Constitució Pastoral *Gaudium et spes* (GS), 7.XII.1965, n. 19.

²³ *Ibid.*, n. 24.

²⁴ JOAN PAU II, Encíclica *Redemptor hominis*, 4.III.1979, n. 10.

²⁵ Recomanem els suggeridors articles de L. Melina (*Amor, deseo y acción*, en L. MELINA *et al.*, *La plenitud del obrar cristiano: dinámica de la acción y perspectiva teológica de la moral*, Madrid 2001, pp. 319-344; *Actuar por el bien de la comunión*, en L. MELINA *et al.*, *La plenitud del obrar cristiano*, pp. 379-401) sobre l'amor com a clau ontològica principal des de la qual s'ha d'entendre tot el dinamisme moral. El desig, l'elecció, el bé, la llei i les virtuts es comprenen únicament en el marc de l'amor interpersonal. L'amor –comenta Melina– precedeix el desig i és l'arrel primera i comuna de tota acció. Aquest amor originari és el principi metafísic del moviment de totes les criatures cap el Bé perfecte. «El descubrimiento del carácter originario del amor y de su constitutiva referencia interpersonal permite aclarar también la cuestión del deseo del bien, liberándolo de toda equivocidad eudemonística. En el amor está presente la referencia a otro

diu relació a una comunió interpersonal. Estimar és voler el bé per a l'altre. Un altre que només pot ser una persona: només la persona és digna d'amor. I igualment com tot altre subsisteix i troba la seva plenitud en l'Altre (en Crist), tot comportament personal, per a ser veritablement humà, demana, en últim terme, que posseeixi la caritat com a *forma virtutum* i, alhora, com a guia, cosa que equival a fer de Crist l'objecte darrer del nostre actuar. Qui en donar no és dóna, humilia –diu Benet XVI–,²⁶ però qui no dóna Crist dóna molt poca cosa, deia la Mare Teresa de Calcuta. Obrar humanament significa manifestar la vocació a l'amor, amor que és participació de l'Amor de Crist, i l'objecte del qual és sempre una persona que –ho sàpiga o no– té en Crist la seva raó d'ésser i la seva plenitud. Per tant, Crist ha de ser, per a la plenitud teològicomoral de la bondat del nostre actuar, l'*objecte moral vivent*, l'objecte decisiu del nostre voler.²⁷

La Doctrina social de l'Església. El dret i el deure d'intervenir en les qüestions socials

A partir d'aquesta antropologia, la DSE no pot proposar-se com una ideologia,²⁸ ni com una «tercera via»,²⁹ a semblança d'altres propostes polítiques i socials. La perspectiva

y también el bien es siempre querido dentro de la perspectiva del amor hacia la persona del otro. La experiencia originaria del amor, con la irreductible polaridad de dos sujetos, es así el lugar hermenéutico que clarifica definitivamente el deseo del bien en su relevancia moral» (L. MELINA, *Amor, deseo y acción*, p. 330). La comunió és *fi*, *do originari*, *promesa* de compliment i *veritat normativa* del comportament moral (cf. L. MELINA, *Actuar por el bien de la comunió*, p. 380). També «la noció de *bien* es clarificada definitivamente sólo en el contexto del amor interpersonal» (*ibid.*, p. 383). «El acto humano –conclou Melina– encuentra su criterio fundamental de bondad moral en el ser un acto de amor auténtico, que promueve y realiza la comunió con el otro, queriendo su verdadero bien» (*ibid.*, p. 395). I les virtuts tenen, per tant, un caràcter de comunió: «la intencionalidad del dinamismo virtuoso tiene su origen en el don de una comunió inicial y se dirige hacia su efectiva y perfecta realización. La reflexión ética basada en las virtudes ofrece a la ética del amor una racionalidad, que la salva del emotivismo y del decisionismo, garantizando el lugar del verdadero bien en el interior de la comunió» (*ibid.*, p. 398). Juan José Pérez-Soba (*Presencia, encuentro y comunió*, en L. MELINA *et al.*, *La plenitud del obrar cristiano*, pp. 345-377) desenvolupa la mateixa idea, sota les categories que enuncia en el títol de l'article: «En el fundamento de toda pregunta moral está un encuentro interpersonal» (*ibid.*, p. 346); «En el acto de amor, se da una *unió entre el amante y el amado* que precede el momento electivo y que es la que orienta como una corriente subterránea todo el acto humano posterior. Este hecho nos ilustra la existencia de una *verdad* anterior a la elección. Esta verdad está en referencia a una relación interpersonal con un valor moral en sí misma y que podemos llamar interpersonalidad *fundante*» (*ibid.*, p. 358). Des d'aquesta perspectiva interpretativa, tota realitat de l'estructura personal ha de llegir-se en clau de vocació a l'amor en Crist, fet que ens permet d'afirmar, amb referència a les inclinacions naturals, que en «el encuentro con Cristo, la razón práctica descubre que las inclinaciones naturales son los primeros signos de una vocación a la caridad, escritos como dato originario en la imagen creatural del hombre» (L. MELINA, J. NORIEGA, J.J. PÉREZ-SOBA, *Tesis y cuestiones acerca del estatuto de la teología moral fundamental*, en L. MELINA *et al.*, *La plenitud del obrar cristiano*, p. 28).

²⁶ DCE 34: «L'actuació pràctica és insuficient si no s'hi pot percebre l'amor per l'home, un amor que s'alimenta en l'encontre amb Crist. L'íntima participació personal en les necessitats i en els sofriments de l'altre es converteix així en un donar-me a mi mateix: perquè el do no humiliï l'altre, no solament he de donar-li quelcom meu, sinó a mi mateix; he de ser part del do com a persona.»

²⁷ Cfr. JOAN COSTA, *El discerniment moral*, Barcelona 2003, pp. 59-60.

²⁸ L'objectiu principal de la DSE «és interpretar aquestes realitats, i examinar la seva conformitat o diferència amb allò que l'Evangeli ensenya sobre l'home i la seva vocació terrenal i, alhora, transcendent, per tal d'orientar en conseqüència la conducta cristiana. Per tant, no pertany a l'àmbit de la ideologia, sinó al de la teologia i especialment al de la teologia moral.» (JOAN PAU II, Encíclica *Sollicitudo rei socialis*, n. 41).

²⁹ *Ibid.*: «L'Església no té solucions tècniques per oferir al problema del subdesenvolupament en si mateix [...]. En efecte, no proposa sistemes o programes econòmics i polítics ni manifesta preferències per uns o uns altres, sempre que la dignitat de l'home sigui degudament respectada i promoguda, i ella disposi de l'espai necessari per a exercir el seu ministeri en el món».

antropològica que ofereix l'Església al món manifesta que hom no pot renunciar a subratllar el nexa constitutiu del capteniment humà amb la veritat de l'home i el primat de l'ètica sobre la política, l'economia i la tecnologia. Com afirmà el Concili Vaticà II, la persona humana és el subjecte (l'autor), el centre i el fi de tota activitat humana.³⁰ Tota dimensió de la vida pública –política, economia, família, cultura, relacions internacionals, ecologia, etc...— ha de romandre orientada al bé de la persona, de tota la persona i de totes les persones i pobles, d'una manera integral i solidària.

La qualitat moral d'una civilització depèn de la seva avinença amb la Doctrina Social de l'Església. I aquesta doctrina és la proposta que l'Església ofereix a tots els homes per assolir «un humanisme a l'alçada del disseny d'amor de Déu sobre la història, un humanisme integral i solidari, capaç d'animar un nou ordre social, econòmic i polític, fonamentat en la dignitat i la llibertat de tota persona humana, que cal fer efectiu en la pau, en la justícia i en la solidaritat.»³¹

Aquest oferiment al món no és una ingerència indeguda en l'edificació de la societat. L'Església té quelcom a dir,³² i intervé en qüestions socials, polítiques, culturals, econòmiques, etc., per diversos títols: intervé en virtut del seu dret d'associació, comú a tots els ciutadans –la qual cosa mostra la injustícia d'un laïcisme exclouent que exigeix als cristians i a l'Església com a institució d'abandonar la pròpia visió del món i, per tant, la pròpia identitat i riquesa, a l'hora de construir la vida pública–; en funció d'un manament diví; per la seva consciència de ser dipositària i custòdia de la llei natural; com a exigència de defensar la dignitat humana transcendent; pel fet de ser «experta en humanitat»;³³ i perquè forma part de la seva missió evangelitzadora integral del ser humà, que inclou tota dimensió social.³⁴

En la darrera encíclica, Benet XVI reprèn el diàleg fe-raó en clau de lligam entre caritat i justícia i concreta l'aportació de la fe pel que fa a la vida pública com a purificadora de la raó: «Què és la justícia? Aquest és un problema que concerneix la raó pràctica; però per dur a terme rectament la seva funció, la raó ha de purificar-se constantment, perquè la seva ceguesa ètica, que deriva de la preponderància de l'interès i del poder que l'enlluernen, és un perill que mai no es pot descartar totalment. En aquest punt, política i fe es troben. [...] Però, alhora, [la fe] és una força purificadora per a la raó mateixa. En partir de la perspectiva de Déu, l'allibera de la seva ceguesa i d'aquesta manera l'ajuda a ser més ella mateixa. La fe permet a la raó exercir de la millor manera la seva comesa i veure més clarament el que li és propi. En aquest punt se situa la doctrina social catòlica: no pretén atorgar a l'Església un poder sobre l'Estat. Tampoc no vol imposar als que no

³⁰ GS 63.

³¹ CONSELL PONTIFICI *JUSTÍCIA I PAU*, *Compendi de Doctrina social de l'Església* (CDSE), Ciutat del Vaticà 2004, n. 19.

³² SRS 41: «L'Església té quelcom a dir-hi, tant avui com fa vint anys, així com en el futur, sobre la natura, les condicions, les exigències i les finalitats del veritable desenvolupament i sobre els obstacles que se li oposen. En fer-ho, compleix la seva missió evangelitzadora, ja que dona la seva primera contribució a la solució del problema urgent del desenvolupament quan proclama la veritat sobre el Crist, sobre ella mateixa i sobre l'home, tot aplicant-la a una situació concreta.»

³³ PP 13. «l'Església és "experta en humanitat", i aquest fet la mou a estendre necessàriament la seva missió religiosa en els diversos camps en què els homes i les dones desenvolupen llurs activitats, a la recerca de la felicitat, sempre relativa, que és possible en aquest món, d'acord amb llur dignitat de persones.» (SRS 41).

³⁴ SRS 41.

comparteixen la fe les seves pròpies perspectives i modes de comportament. Desitja simplement contribuir a la purificació de la raó i aportar la seva pròpia ajuda perquè allò que és just, aquí i ara, pugui ser reconegut i després posat també en pràctica.»³⁵

Des d'aquesta perspectiva, la DSE esdevé llum que purifica i força que mou, amb noves motivacions, a la construcció d'una societat justa. «[La DSE] vol servir la formació de les consciències en la política i contribuir que creixi la percepció de les vertaderes exigències de la justícia i, alhora, la disponibilitat per actuar conforme a ella, malgrat que això contrasti amb situacions d'interessos personals.»³⁶

Alguns punts de partença

Joan Pau II, adreçant-se als membres de la Fundació vaticana «Centesimus annus pro Pontifice»,³⁷ els manifestà tres grans conviccions personals entorn de la DSE, que volem fer nostres:

1. *La permanent actualitat de la DSE.* Cal –afirmà el Papa–, davant el panorama actual de grans desigualtats i patiments, recomençar des d'una perspectiva adequada: «la veritat de la persona humana, tal com és descoberta per la raó i confirmada per l'Evangelí de Crist, que proclama i promou la veritable dignitat i vocació social originària de la persona».

Què aporta la DSE? Una visió de la persona, de la societat i de l'activitat humana adient per a construir un món just i pacífic.³⁸ La DSE, en aprofundir els aspectes de la veritat de l'home en societat i dels desafiaments i transformacions dels escenaris culturals i socials, ofereix principis, criteris i orientacions per l'actuació de les persones en l'àmbit públic.³⁹ *Principis permanents* a la llum dels quals hom construeix una ciutat digna de l'home i que esdevenen la gramàtica moral⁴⁰ que assenyalen el capteniment conforme a la dignitat humana. *Criteris de judici*, en segon lloc, que ajuden a valorar les situacions concretes i a evitar, així, el perill ideològic.⁴¹ I *orientacions o directrius per a l'acció*, talment que es dugui a terme un canvi de la societat que respecti la veritat de la persona. Tot plegat són orientacions per a la «promoció dels drets humans, la tutela de la família, el desenvolupament de les institucions polítiques veritablement democràtiques i participatives, una economia al servei de la persona humana, un nou ordre internacional que garanteixi alhora la justícia i la pau entre els pobles, una actitud cada cop més responsable davant la creació, també al servei de les generacions futures».⁴²

³⁵ DCE 28.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ JOAN PAU II, Missatge als membres de la fundació «Centesimus annus pro Pontifice», 5.7.2003.

³⁸ GS cap I.

«[L'Església] Prenent part en les millors aspiracions dels homes i sofrint en no veure-les satisfetes, desitja ajudar-los a aconseguir el seu ple desenvolupament i això precisament perquè ella els hi proposa el que ella posseeix com a propi: una visió global de l'home i de la humanitat» (PP 13).

³⁹ *Congregació per a la Doctrina de la Fe*, Instrucció sobre Llibertat cristiana i alliberament, *Libertatis conscientia*, 22.III.1986, n. 72; OA 4.

⁴⁰ JOAN PAU II, *Jornada Mundial de la Pau*, 1.I.2005, n. 3.

⁴¹ *Orientacions*, n. 50.

⁴² JOAN PAU II, Missatge als membres de la fundació «Centesimus annus pro Pontifice», 5.7.2003.

2. *La responsabilitat dels cristians laics.* La responsabilitat dels laics, que el Concili Vaticà II posà en relleu i reiteradament se'ns ha recordat en el magisteri dels dos últims papes, té precisament en la DSE un «punt de referència necessari, fecund i rellevant».

Els fidels laics són cridats, amb la força de Crist, a irradiar la llum que ve de l'Evangelí sobre les múltiples realitats socials a fi d'humanitzar el món. Aquesta missió no s'ha de viure com un deure que limita sinó com una passió generosa i creativa. Tots recordem la crida de Joan Pau II a la *Novo millennio ineunte* quan demanà una «nova imaginació de la caritat».⁴³

3. *La convicció que només homes nous poden renovar totes les coses.* No es pot demanar a l'economia, a la política i a les institucions socials allò que no poden donar.

Pretendre que des de la mateixa realitat social hom pugui aconseguir una pau justa i duradora fóra un pelagianisme ingenu. Ja la primera encíclica social de Lleó XIII afirmà d'una manera polèmica que sense el paper de l'Església no hi ha veritable solució a la qüestió obrera;⁴⁴ un paper que tenia una doble dimensió: la seva doctrina –la comprensió teològica de la persona, de la societat i de l'activitat humana– i la seva acció. Fa pocs dies, un diari religiós de casa nostra posava en titulars que «si l'Església deixés de fer la seva tasca es paralizzaria la societat». Tota novetat autèntica neix del cor, d'una consciència rescatada, il·luminada i habilitada per a la vertadera llibertat per l'encontre viu amb aquell que va dir: «Jo sóc el camí, la veritat i la vida» (Jn 14, 6) i «Sense mi no podeu fer res» (Jn 15, 5). Quan manca aquesta dimensió, l'actuació dels cristians s'aboca a una nova ideologia. Cal, doncs –insisteix el Papa–, una «profunda espiritualitat, una vida íntima d'unió amb Jesús, que ens capacita per a expressar les grans virtuts teològiques –fe, esperança i caritat– mitjançant l'exercici de la difícil responsabilitat de construir una societat menys llunyana del gran disseny provident de Déu.»⁴⁵

De tot això se segueix un corol·lari important que la mateixa *Populorum progressio* enuncia: «Certament, l'home pot organitzar la terra sense Déu, però al cap i a la fi, sense Déu no pot fer altra cosa que organitzar-la contra l'home. L'humanisme exclusiu és un humanisme inhumà.»⁴⁶ «Un món sense referència a Crist –aquest és el missatge central de la Jornada Mundial de la Joventut de Toronto, comentava Joan Pau II–, és un món que, abans o després, acaba per anar contra l'home. La història d'un passat encara recent ho demostra. No es rebutja Déu sense rebutjar també l'home».⁴⁷

Els desafiaments presents

El Cardenal Renato Raffaele Martino, president de Justícia i Pau, que vingué a aquesta casa a presentar l'edició catalana del Compendi de Doctrina social de l'Església, en la primera presentació que va fer a Roma, recordà la finalitat d'aquest text: «El document es proposa com un instrument per al discerniment moral i pastoral dels esdeveniments

⁴³ JOAN PAU II, Carta Apostòlica *Novo millennio ineunte*, 6.I.2001, n. 50.

⁴⁴ LLEÓ XIII, encíclica *Rerum novarum*, 15.5.1981, n. 12: «Ataquem la qüestió, per tal com es tracta d'un problema la solució acceptable del qual seria veritablement nul·la si no es busqués sota els auspicis de la religió i de l'Església.»

⁴⁵ JOAN PAU II, Missatge als membres de la fundació «Centèsim annus pro Pontifice», 5.7.2003.

⁴⁶ PP 24.

⁴⁷ JOAN PAU II, *Angelus*, 4.VIII.2002.

complexos que caracteritzen els nostres temps; com una guia per inspirar, a escala individual i col·lectiva, comportaments i decisions que permetin esguardar el futur amb confiança i esperança; com una ajuda per al fidels sobre l'ensenyament de la moral social.»⁴⁸ Alhora, en l'esmentada presentació, el Cardenal proposà tres desafiaments, que trobaran en la DSE una guia segura per a cercar-ne resposta.

1. El *desafiament cultural* que exigeix de la DSE una profunda dimensió interdisciplinària. Des d'aquesta perspectiva interdisciplinària, la DSE pot «orientar sense ser un sistema, i no ser un sistema sense desorientar.»⁴⁹
2. El segon *desafiament prové de la situació d'indiferència ètica i religiosa*. Cal superar la separació entre ètica i política i entre religió i política. Tenim davant la nostra consideració el debat entre laïcitat i laïcisme. En aquest afer, hom s'adona de la necessitat d'una renovada col·laboració interreligiosa, perquè les religions tenen molt a dir.
3. El *desafiament pastoral*. «El futur de la doctrina social de l'Església en el món actual dependrà que es compregui cada vegada més bé que aquesta doctrina arrela en la missió pròpia de l'Església; que neix de la paraula de Déu i de la fe viva de l'Església; i que és expressió del servei que l'Església presta al món, en el qual la salvació de Crist s'ha d'anunciar amb paraules i obres. És a dir, s'ha de comprendre cada vegada millor que aquesta doctrina es relaciona amb tots els aspectes de la vida i de l'acció de l'Església: sagraments, litúrgia, catequesi i pastoral. La doctrina social de l'Església, que forma part essencial del missatge cristià, ha de ser coneguda, difosa i testimoniada. Quan, de qualsevol manera, es perd la consciència viva d'aquesta "pertinença" de la doctrina social a la missió de l'Església, aquesta doctrina social és instrumentalitzada en funció de diverses formes d'ambigüitat o de parcialitat.»⁵⁰

El papa Joan Pau II afirmà que «l'ensenyament i la difusió d'aquesta doctrina social forma part de la missió evangelitzadora de l'Església»⁵¹ i que és «instrument d'evangelització».⁵²

La DSE podrà complir millor el seu servei a l'home dins de l'entramat de la societat i de l'economia en la mesura que s'allunyi el discurs sociològic o polític, d'una exhortació moralitzadora, d'una «ciència del viure bé», o d'una simple «ètica per a situacions difícils» i, al contrari, com més sigui coneguda, ensenyada, viscuda i encarnada, en tota la plenitud de la seva unió vital amb l'Evangeli del Senyor.

Cal, doncs, una doble exigència sobre la presència dels cristians en la societat. D'una banda, la del testimoni personal –sempre hi ha necessitat de testimonis, de màrtirs i de sants, també en l'àmbit social– i, d'una altra, d'un nou projecte per a un humanisme autèntic que impliqui les estructures socials. «El testimoni personal, fruit d'una vida cristiana adulta, profunda i madura, no pot deixar de contribuir també a la construcció d'una nova civilització, en diàleg amb les disciplines del saber humà, en diàleg amb les

⁴⁸ Card. RENATO R. MARTINO, Conferència de premsa de presentació del Compendi de DSE. 25.10.2004.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ SRS 41; CDSE 7.

⁵² JOAN PAU II, Encíclica *Centesimus annus*, 1.I.1991, n. 54.

altres religions i amb tots els homes de bona voluntat, per a la realització d'un humanisme integral i solidari.»⁵³

Urgència de donar a conèixer la DSE

A la llum del que hem exposat, cal, amb urgència, formar homes i dones amb capacitat d'actuar en la vida pública, orientant la dita actuació vers el bé comú.⁵⁴ Difondre aquesta doctrina és una prioritat pastoral,⁵⁵ afirmà l'exhortació *Ecclesia in America*. Cal que els agents socials assimilïn aquest tresor, que és la DSE, perquè, a la seva llum, esdevinguin capaços de llegir la realitat i de cercar vies de solució per a la transformació de la societat.⁵⁶ Cal insistir en la formació de les consciències segons la DSE, perquè aquest serà el millor antídoto enfront de tants casos d'incoherència que afecten les persones i les estructures.⁵⁷ L'Exhortació postsinodal *Christifideles Laici* expressa aquesta necessitat i urgència tot dient que és «absolutament indispensable» un coneixement més exacte de la DSE⁵⁸, també entre els mateixos cristians, per superar la ignorància que se'n té.⁵⁹ Per això proposa que esdevingui present en la catequesi, en les reunions especialitzades i en les escoles i universitats. Cal afanyar-se.⁶⁰ Els pobres no poden esperar! –digué Joan Pau II en el seu viatge a Chile.⁶¹ L'amor de Crist ens apressa (2Co 5,14).

Hem vist com l'estructura de l'ésser humà és «agàpica», és a dir, amorosa. D'aquest plantejament antropològic se segueix un principi cabdal de la DSE: l'opció preferencial pels pobres. El menyspreu del dèbil duu a la inhumanitat, mentre que la seva cura ens fa més humans. «Aquesta és una opció o forma especial de primacia en l'exercici de la caritat cristiana, de la qual dóna testimoni tota la tradició de l'Església. Es refereix a la vida de cada cristià, com a imitador de la vida del Crist, però s'aplica igualment a les nostres responsabilitats socials. [...] Però avui, a la llum de la dimensió mundial que ha adquirit la qüestió social, aquest amor preferencial, amb les decisions que ens inspira, no pot deixar d'abraçar les immenses multituds de famolencs, mendicants, gent sense sostre, sense atencions mèdiques i, sobretot, sense l'esperança d'un futur millor: no es pot oblidar l'existència d'aquesta realitat. Ignorar-la seria assemblar-nos al "ric Epuló" que feia veure que no coneixia el pobre Llätzer, postrat a la seva porta (cf. Lc. 16, 19-31).»⁶²

Es tracta justament del contrari, «de construir un món on tot home, sense excepció de raça, religió o nacionalitat pugui viure una vida plenament humana, emancipat de les servituds que li venen de part dels homes i d'una naturalesa insuficientment dominada; un món on la llibertat no sigui una paraula vana i on el pobre Llätzer pugui asseure's a la mateixa taula que el ric. Això exigeix a aquest darrer molta generositat, sacrificis

⁵³ CARD. RENATO R. MARTINO, Conferència de premsa de presentació del Compendi de DSE. 25.10.2004.

⁵⁴ JOAN PAU II, Exhortació apostòlica *Ecclesia in America*, 22.I.1999, n. 43.

⁵⁵ *Ibid.* 54; CDSE 7.

⁵⁶ JOAN PAU II, Exhortació apostòlica *Ecclesia in Asia*, 6.XI.1999, n. 32.

⁵⁷ IDEM, Exhortació apostòlica *Ecclesia in America*, 22.I.1999, n. 67.

⁵⁸ IDEM, Exhortació apostòlica *Christifideles laici*, 31.XII.1988, n. 60.

⁵⁹ IDEM, Exhortació apostòlica *Ecclesia in Europa*, 28.VI.2003, n. 99.

⁶⁰ PP 29.

⁶¹ JOAN PAU II, Discurs als delegats de la missió econòmica per Amèrica llatina i el carib (CEPALC), Chile, 3.4.1987.

⁶² SRS 41.

innombrables i un esforç sense descans. A cadascú li toca examinar la seva consciència, que té una nova veu per a la nostra època».⁶³

Algunes actuacions pràctiques

Històricament són nombroses les iniciatives cristianes per donar a conèixer i implementar la DSE. Per accedir al món obrer, sorgiren el Cercles d'Obrers, l'HOAC, la JOC, la JOBAC, la FJC a Catalunya, i molts altres moviments especialitzats i institucions religioses o actuacions promogudes per elles, que ha influït també en la formació de molts dirigents sindicals i polítics.

Cal recordar el treball realitzat per Justícia i Pau, el paper de Cristianisme i justícia i de moltes altres institucions de sensibilització i formació. Fora de Catalunya hi ha, a Madrid, l'Institut León XIII i la Fundación Pablo VI, amb el Master en DSE a distància; també existeix AEDOS (Asociación para el estudio de la Doctrina social de la Iglesia). A Roma hi ha força institucions i activitats acadèmiques i pastorals dedicades a la DSE: La fundació «Centesimus annus pro pontifice», la Fundació «Populorum progressio», el Master de la Pontificia Universitat Lateranense sobre DSE i una munió d'iniciatives provinents d'institucions educatives, religioses i de moviments eclesials.

Aquí i avui, vull fer esment especialment d'una institució d'aquesta mateixa Facultat. Amb la intenció d'oferir coneixements i crear cultura i opinió pública, va néixer, fa dotze anys, el SEDASE (Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església) dins la Facultat de Teologia de Catalunya. Mn. Antoni M. Oriol, conscient d'aquesta necessitat i urgència, mirà d'organitzar l'esmentat seminari per a donar a conèixer la DSE i endegar iniciatives d'actuació amb vista a la transformació de la societat. Hem intentat d'estendre la nostra activitat, amb més o menys èxit, i constatem la dificultat d'arribar al grups de persones que tenen més capacitat d'actuació pública.

En els seus inicis, i connectat amb membres del SEDASE, sorgiren els Equips de Pastoral de la Política i la Comunicació (EPPC) –que esmento també perquè han col·laborat en aquestes jornades–, que organitzen sessions d'estudi sobre la DSE, bo i concretant-la en la vida catalana. Cal, tanmateix, reconèixer la manca de presència de polítics en actiu, malgrat creiem que hem influït en persones i actuacions específiques. Des del vessant comunicatiu, i sota la tutela dels EPPC, de la Federació de Cristians de Catalunya, a sorgit Flama.info, una agència de notícies cristiana.

La feina ha estat molta, però el panorama que tenim al davant és ingent. Preguem Déu nostre Senyor que hi faci més que nosaltres.

⁶³ PP 47.